

תקצירי דוקטורטים

הבית והמחנה: פעלנות של נשות חיילים דתיים קרביים בשירות חובה

ד"ר אפרת חזן

עבודה זו נכתבה בהנחיית פרופ' ניסים ליאון ופרופ' עוזי בן שלום
אוניברסיטת בר אילן ואוניברסיטת אריאל

אחד התהליכים הבולטים בחברה הישראלית בעשורים האחרונים הוא עלייה בגיוס משרתי חובה המשתייכים למערכת הדתית, כלומר המחנה החרדי והמחנה הציונידתי. כמה מהמתגייסים נישאו עוד לפני תחילת שירותם, בעוד אחרים נישאו במהלכו.

המחקר הנוכחי עסק במתח בין מערכות תובעניות (מבנים חברתיים), לפעלנות בקרב בנות זוג הנשואות לחיילים דתיים קרביים בשירות חובה. תיאוריות סוציולוגיות שונות עוסקות לא מעט בסוגיה מרכזית: עד כמה אפשר להבין את מה שקורה בחברה כתוצר של פעלנות (agency) – פעולת הפרט, יכולת פעולה והשפעה או כתוצר של מבנה¹ (מוסדות ותהליכים חברתיים, כלכליים ופוליטיים). בהתייחס לספרות העוסקת במבנה-פעלנות, מעוגן המחקר בספרות העוסקת בהשפעתם של המערכות התובעניות ושל הפעלנות על בנות הזוג.

מחקר זה התמקד בהיבטים הנוגעים לציפיות המערכות התובעניות מבנות הזוג; לתפיסותיהן של בנות הזוג את הציפיות הללו ואת המערכות עצמן; ולבסוף את מקום הפעלנות בקרב בנות הזוג.

המחקר ענה על שתי שאלות מחקר כלליות:

1. כיצד בא לידי ביטוי המתח שבין פעלנות למבנה בהקשר של שלוש המערכות: הצבאית, המשפחתית והדתית, בקרב בנות הזוג של החייל הדתי הקרבי בשירות חובה בצה"ל?
2. זיהוי מרכיבי הפעלנות של בנות הזוג: האם וכיצד בנות הזוג במחקר זה פועלות, משפיעות ומשנות את חייהן?

מבנה הדוקטורט

שלושת הפרקים הראשונים מרכיבים את הרקע התיאורטי של המחקר: בפרק הראשון עסקה סקירת הספרות בהסברת המבנה, כלומר המערכות התובעניות. נתתי הסבר כללי על מהם מערכות תובעניות בהקשר של המערכת הצבאית, המשפחתית והדתית בעולם. כמו כן, הסברתי מהי המערכת הצבאית, המשפחתית והדתית בכללותה, במטרה להגדיר את המונחים המשמשים במחקר, ליצור אחידות במינוחים ולמנוע שוני בפירושים למונחים.

¹ במחקר זה דיברנו על מבנה כמערכת תובענית.

בפרק השני חידדתי את המושגים – המערכת הצבאית, המשפחתית והדתית – בהקשר של ישראל, כדי להרחיב את המידע הנוגע לרקע של בנות זוג הנשואות לחיילים דתיים קרביים בשירות חובה. בפרק השלישי הסברתי את המושגים פעלנות ומבנה, וסקרתי את יחסי הגומלין בין פעלנות למבנה; נשים פעלנות ומבנה, פעלנות בנות הזוג בהקשרי המחקר: המערכת הצבאית, המערכת המשפחתית והמערכת הדתית.

לאחר הרקע התיאורטי מופיע פרק שיטות המחקר, ולאחריו פרק הממצאים שהורכב אף הוא משלושה פרקים:

פרק ראשון עסק בציפייה: מה המערכות תובעות מבנות הזוג?

- "ברור שהייתה לי ציפייה": ציפיית המערכת הצבאית - תפקידה של בת הזוג;

- "פעם אחת אמא שלי זרקה לה": ציפיית המערכת המשפחתית – מקומה של בת הזוג במשפחה הצבאית;

- "עשה לך רב?": ציפיית המערכת הדתית – רבנים.

פרק שני עסק בתפיסה: מה בנות הזוג במחקר מספרות, איך הן תופסות את המערכות השונות?

- "אני אומרת לעצמי 'נשמה, את בחרת בזה': תפיסות המערכת הצבאית;

- "האתגר שלי הוא הניהול": תפיסות המערכת המשפחתית – ניהול המשפחה;

- "אבל זה קצת על האווירה הדתית של הבית": תפיסות המערכת הדתית – מקום המערכת מול המערכת הצבאית והמשפחתית.

פרק שלישי עסק בפרקטיקה: התמודדות בנות הזוג במחקר מול הציפייה והתפיסה (פעלנות).

- "איך את מתמודדת": המערכת הצבאית, המשפחתית והדתית – פעלנות בנות הזוג מול המערכות.

בסקירת הספרות הצגתי את המושגים המעגנים את הרקע התיאורטי העומד בבסיס המחקר הנוכחי, וביססתי את חשיבותם של שאלות המחקר. בסקירה הצגתי והרחבתי את המושגים הכלליים שהמחקר מתבסס עליהם: מערכות תובעניות ופעלנות, לנוכח הקשרי המחקר: המערכת הצבאית, המערכת המשפחתית והמערכת הדתית. כמו כן, הסקירה התמקדה בהשפעותיהן של המערכות על בנות הזוג הנשואות לחיילים דתיים קרביים בשירות החובה.

מושגי המחקר

למוסדות התובעניים אופי שתלטני המנסה להקיף את כל אישיות הפרט, להשתמש בכל האנרגיה שלו ולהשאיר אותו ללא זמן להתחייבויות אחרות, כל זאת תוך ציפייה ממנו לנאמנות בלעדית למוסד שאינה מתחלקת עם אחרים.

למערכות תובעניות יש נורמות, כללים או פרקטיקות, המונעות מהפרט להשקיע זמנו בהתחייבויות חיצוניות: הן אינן מאפשרות לו להיות בעל תפקידים אחרים זולת התפקיד המשויך לו במערכת התובענית, ועליו להיות מחויב למערכת התובענית עד שאינו מסוגל להשתייך למערכות אחרות כלל ועליו לנתק קשרים מתחרים. המערכת התובענית מסתמכת בעיקר על מחויבות נפשית-מחשבתית-תרבותית של הפרט, ועל הפרדה שהיא סמלית בעיקרה.

המערכת הצבאית היא תובענית, והפרט בה נושא עימו בכל זמן את השתייכותו אליה, גם אם גבולותיה כמערכת אינם פיזיים. חייל היוצא לחופשה ולובש בגדים אזרחיים לזמן קצוב, למעשה עדיין משתייך למערכת הצבאית – הדבר בא לידי ביטוי פעמים רבות באופן דיבורו, בצורת חשיבתו ובהתנהגותו. העובדה שאין הוא נמצא פיזית בתוך המערכת הצבאית אינה מפסיקה את השתייכותו אליה. כך בא לידי ביטוי היות הצבא מערכת תובענית, משום שהוא משתמש בכל האנרגיה של החייל ואינו משאיר לו זמן להתחייבות אחרות, גם כאשר אינו נמצא פיזית בצבא.

המערכת המשפחתית נחשבת כמערכת תובענית הדורשת נאמנות ומחויבות מוחלטת מצד בני המשפחה. תביעת הנאמנות והמסירות מתבטאת גם בדרישה מבני המשפחה להעדיף את הקשרים הפנים-משפחתיים על פני כל קשר אחר.

המערכת הדתית משרטטת עבור הפרט השייך אליה צורת התנהגות ברורה, הכוללת את כל שעות היום. היא נתפסת כמסגרת בלתי גמישה הדורשת נאמנות מלאה מחבריה. מעבר למחויבות רוחנית ולהזדהות מלאה, דתות רבות דורשות צורות התנהגות "נכונות": חוקי תזונה, קוד לבוש ולוח זמנים קפדני המסדיר ימים, שבועות וחודשים של המאמינים. המסגרת דתית אינה חברות במבנה מוחשי שניתן להיכנס ולצאת ממנו כמו בניין, אלא האדם נושא את השתייכותו אליה לאורך כל חייו, כנוכחות מתמדת.

בנות זוג הנשואות לחיילים ממלאות את התפקיד המרכזי בניהול המשפחה. זהו תפקיד לא קל, משום שהצבא והמשפחה הם "מערכות תובעניות". חייהן של בנות הזוג ללא ספק צבאיים מכיוון שהן נאלצות (במיוחד בחיל האוויר) לעבור לעיתים תכופות עם משפחותיהן, לעיתים להקריב את שאיפותיהן לקריירה, לסבול את הבדידות של להיות אם חד הורית כאשר בעליהן נמצאים בצבא. לצבא ולמשפחה חשיבות רבה בחברה הישראלית. בהתאם למושג המערכת התובענית, צה"ל דורש מסירות מוחלטת מחייליו, ללא קשר לחובות החיילים בתחומים אחרים. עם זאת, המשפחה בישראל היא מערכת תובענית לא פחות, אשר גם לה ציפיות גדולות מחבריה. משום מסירותו הצפויה של החייל לצבא, אשתו, על פי רוב, תנהל את חובות האחריות הביתיות והטיפול בילדים.

תובענות המערכת הצבאית מתגברת בשנים האחרונות, וזאת בשל שינויים ארגוניים הכוללים צמצום בכוח אדם ללא הפחתה בכמות המשימות. התוצאה היא שרוב הגברים מושקעים בתפקידם הצבאי, בעוד בנות זוגן מושקעות כל כולן בטיפול בילדים ובבית – דבר שהולם פחות ופחות את מציאות שוק העבודה ויחסי המגדר כיום. הפער בין חלוקת הנטל המסורתית במשפחה בה בן הזוג חייל קרבי, ובין השינויים החברתיים ובשוק העבודה, מתעצם עד כדי חוסר התאמה למציאות. אלה בתורם גורמים ליצירת קונפליקט פנימי בלתי סביר, לתחושות תסכול ולמתח משפחתי.

בתובענות המערכת הדתית נראה כי מקומה המוצהר של האישה הדתית בחברה היהודית המסורתית הוא בחיק הבית והמשפחה, היא "עזר כנגד" בן זוגה. לבת הזוג יש העדפה למרחב הפרטי של הבית והמשפחה על פני זו הציבורית מחד גיסא, ומציאות חייה היום-יומית דווקא לעיתים קרובות מצביעה על שילוב המרחבים השונים מאידך גיסא. עם זאת, היהדות המסורתית מצפה מן האישה למצוא את סיפוקה ולממש את עצמה במרחב הביתי-משפחתי.

הספרות מראה כי כיום משפחות דתיות מצליחות לתמוך יותר בשירות הצבאי, ככל הנראה, משום שלפחות במחנה הציוני-דתי השתתפותם בהנהגת המדינה, בצבא וביישוב הארץ, נתפסו כחובות דתיות מהמעלה הראשונה. לכן אך טבעי שבמחנה זה הגבר הוא המשרת בצבא, והתמיכה של בת הזוג בו היא למעשה בהלימה לתפיסה במשפחה הדתית, בייחוד בשירות הקרבי המפרך.

מצד אחד המחנה הציוני-דתי מחויב לאורח חיים דתי-שמרני, ומצד אחר מעורה במערכות הלא דתיות בישראל (לדוגמה צבא, עבודה ותרבות הפנאי). דבר זה יוצר מתח בין עולמות המשתייכים למחנה זה, ונוצרת מערכת חיים חברתית מורכבת.

אפשר להבין את המתח בין המבנה התובעני לפעלנות כסוגיה הבוחנת באם הפרט פועל מתוך רצון חופשי, או באופן המוכתב או מוכווון על ידי המבנה. במדעי החברה יש מחלוקת רחבה בנוגע למהו מבנה חברתי וכיצד הוא יכול להשפיע על הפרט, כשהבסיס המחלוקת עומדת השאלה אם למבנים חברתיים יכולה בכלל להיות השפעה סיבתית על התנהגות הפרט.

המושג פעלנות נכלל לעיתים קרובות במחקר הרחב יותר של מבנים חברתיים, כלומר הדפוסים, החוקים והכוחות שמגבילים ומנחים את יכולתה של האישה לפעול. חשיבות שימוש האישה בפעלנות נוגע אל העצמת כוחה ויכולתה להתגבר על מחסומים.

המושג agency (יכולת פעולה והשפעה) תורגם במחקר זה למילה "פעלנות"². במחקר זה אימצנו והרחבנו את ההגדרה בעברית המתייחסת אל הפעלנות כאל היכולת לפעול, להשפיע ולשנות את סביבת החיים.

במחקר זה הפעלנות מתייחסת לדרך בה בנות הזוג תוכלנה לפעול מתוך בחירה חופשית, בצורה אוטונומית, ללא תלות באחר - וכך להשפיע על מציאות חייהן. שאלת הפעלנות נוגעת אפוא לעצם היכולת של בנות הזוג לנקוט עמדה ופעולה ולהפוך למעשה למי שמסוגלת לפעול לשינוי, כשהביטוי לכך הוא בפעולה מכוונת ושיטתית במטרה להשפיע ולשנות את מציאות חייה.

בעוד רוב המשפחות חוות מתחים ואתגרים באיזון בין עבודה לחיי משפחה, מתח זה חריף במיוחד בקרב בנות הזוג במשפחות הצבאיות. יש אילוצים הטבועים באורח החיים הצבאי, הכוללים פרקי זמן ארוכים של הורות יחידנית, קושי של בת הזוג העובדת כנותנת מענה יחידה לאתגרים העולים

² אפשרויות תרגום נוספות הובאו למונח agency, כגון: סוכנות או פועלות. בחרנו להשתמש במונח העברי פעלנות המתאים ביותר למוצג במחקר זה.

מהבית ועוד. לעתים קרובות הציפיות, הן מהמערכת הצבאית והן מהמערכת המשפטית (מבעלה או גם מהוריה או חמיה), הן שהיא צריכה להתאים את עצמה לצורכי בעלה, לצורכי הצבא ולרצונותיו. יש לכך השלכות מוחשיות על העסקתן של בנות הזוג, המשפחה, חינוך הילדים, בריאותן הנפשית ורווחתן הכללית.

הפעלנות, בתוך מגבלת עולמה של בת הזוג במשפחה הצבאית, מתייחסת לתכנון ולביצוע בחירות בין האפשרויות שבונות את מהלך חייה. אפשר להתבונן במבנה החברתי ובבנות הזוג כפרטים המפעילים עצמאות מול המבנה. כמו כן, ככאלה המנהלות משא ומתן על היחסים בתוך מגבלות המבנה החברתי המוצבות בפניהן. משא ומתן זה מייצג את האסטרטגיה של בת הזוג, בהתמודדותה עם האילוצים המבניים.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את התפקיד שממלאות בנות זוג של חיילים דתיים קרביים בשירות חובה כרעיות, תוך בחינת היחסים בין המערכות התובעניות לפעלנות והתמקדות בהקשרי המחקר הנוגעים לשלוש המערכות התובעניות המרכזיות בחייהן: הצבאית, המשפטית והדתית.

המחקר מזווית אישית

בהיותי חוקרת הנשואה לאיש צבא קבע בשירות קרבי שנים רבות, התעניינתי דווקא בבת הזוג הנשואה לחייל בשירות חובה. ייחודיות המחקר עבורי הייתה בביסוס, בביאור ובבחינה של נרטיב האישה בגיל כה צעיר לנישואין. ענייני היה דווקא לחזור אל תחילת הדרך, ולהבין האם נישואיה לחייל דתי וקרבי בשירות חובה הם חלק מרכזי במתח הנוצר בין הפעלנות למבנה.

בהיותי חלק מעולם זה הייתה לי נגישות גדולה יותר לשדה המחקר ולמשתתפות, היכרות טובה עם הבעיות, הקשיים והאתגרים שעלו בראיונות והבנה מבפנים של המשמעויות. עם זאת, היה עליי להתגבר על קושי הקרבה והנטייה לפרשנויות אישיות, כדי שאוכל לחקור בצורה מיטבית.

נדרשתי לרגישות כפולה כחוקרת במחקר אקדמי זה, ובין היותי בת הזוג של איש צבא קבע. העובדה השנייה אפשרה לי להגיע ביתר קלות לבנות זוג הנשואות לחיילים דתיים קרביים בשירות חובה. מבחינה מתודולוגית הייתי למעשה קרובה מאוד לעולם אותו חקרתי, ולכן מודעת יותר, מה שהקל עליי להכיר את העולם הפנימי שדיברו עליו. מצב זה סייע בידי לייעל את התהליך הפרשני.

מתודולוגיה

המחקר התבסס על ראיונות עומק חצי מובנים עם 30 בנות זוג של חיילים דתיים קרביים בשירות חובה ו-12 מפקדים בכירים בצה"ל. כמו כן, נאספו טקסטים ממדיות שונות (כגון רשתות חברתיות, אתרי אינטרנט, שו"תים [שאלות ותשובות] וספרות תורנית) שאפשרו לי ללמוד באמצעות המדיה על הכותבות, ולשקף את מציאות חייהן של המשתתפות במחקר הנוכחי.

הראיונות שערכתי עם בנות הזוג עסקו בין היתר בנושאים כמו: הבחירה בזוגיות, תקשורת בין בני הזוג, התנהלות כללית של בת הזוג (עבודה-בית, שבתות ועוד), התמודדות בת הזוג מול המערכות השונות: צבאית, משפחתית ודתית, פעלנות ועוד.

הראיונות שערכתי עם 12 המפקדים הבכירים בצה"ל עסקו במדיניות כלפי חיילים דתיים קרביים נשואים, הכתובה והלא כתובה, השפעת בנות הזוג על שירות החיילים, ובציפיות המערכת מבנות הזוג, כשבהקשר זה עלו בספונטניות התייחסויות לציפיות הוריהם והורי בנות זוגן מהן.

נוסף על כך אספתי וסרקתי טקסטים ממקורות מקוונים כתובים, כפי שהופיעו במדיה על ידי כותבות אקראיות (הנשואות לחייל דתי קרבי בשירות חובה) ששיתפו ככל העולה על דעתן בהקשר לנקודת חייהן בעת הכתיבה. במסגרת האיסוף בדקתי מהו המידע בהקשר של נושא המחקר שאפשר למצוא ברשת; מי הן בנות הזוג שכותבות שם ומה הייתה מטרתן; מי הן בנות הזוג הנעזרות באתרים השונים וברשתות החברתיות; ומה תדירות השימוש בפורמט בהקשר של נושא המחקר.

ניתוח הנתונים נעשה בשני אופנים: ניתוח תוכן תמתי וניתוח פעלנות באמצעות כלי לזיהוי היגדי הפעלנות. שני הכלים הופעלו על כלל הטקסטים הן מהראיונות והן מהמדיה.

באמצעות ניתוח התוכן של הראיונות והמדיה זיהיתי, תיארתי ופירשתי את העולה מהטקסט, ואיתרתי תופעות שטרם נחקרו, כולל משמעויות משותפות ושל דפוסים קטגוריאליים חוזרים. שלב זה היה מורכב מזיהוי קודים, קטגוריות ותמות - על ידי השוואה בין קטעי נתונים שונים ומציאת המשותף והשונה ביניהם.

ניתוח התמות נועד לברר את השקפותיהן, דעותיהן, חוויותיהן וערכיהן של המשתתפות והמשתתפים מתוך הנתונים האיכותיים שנאספו בראיונות, ומתוך התכנים שכותבות יצרו במדיה (למשל פוסטים באינסטגרם או שו"תים באתרים השונים).

ניתוח הפעלנות נעשה כאמור באמצעות הכלי לזיהוי היגדי הפעלנות שכולל חמישה מאפיינים: לרצות (to want); להרגיש (to feel); לדעת (to know); מסוגלות (to be able to); להשתתף ולהשפיע (to participate & influence).

מטרת הראיונות וניתוח המדיה הייתה לחשוף את עמדותיהן של המשתתפות ביחס לבחירה להינשא לחייל בשירות חובה, את עמדותיהן ביחס לשירות הצבאי של בעליהן, לאיכות חייהן איתו בשל השירות הצבאי, להיבטים השונים של הזוגיות לנוכח השירות הצבאי, להחלטות הנוגעות להקמת משפחה, לגודלה, לניהולה, להשפעת הקשר על משך שירותו של הבעל וכן להמשכיות בצבא.

מטרת ניתוח הפעלנות הייתה להעמיק את ההבנה ולתת רובד נוסף לאסטרטגיות ההתמודדות של האישה, ולבחינת היכולת שלה לפעול, להשפיע ולשנות את סביבת חייה.

בפרק הממצאים הצגתי את התמות המרכזיות שעלו בתהליך ניתוח הנתונים, הן מהראיונות והן מהטקסטים שנאספו מהמדיות השונות. התמות חולקו לשלוש קטגוריות-על:

1. ציפיות המערכות הצבאית, המשפחתית והדתית;

2. תפיסות המשתתפות את המערכות השונות ואת השפעתן על חייהן;
3. פרקטיקות התמודדות בנות הזוג בפועל, כלומר הפעלנות.

ממצאי המחקר ענו על שאלות המחקר כדלהלן:

שאלת המחקר הראשונה נגעה לאופנים שבהם בא לידי ביטוי המתח שבין פעלנות למבנה בהקשר של שלוש המערכות: הצבאית, המשפחתית והדתית - בקרב בנות הזוג של החייל הדתי הקרבי בשירות חובה בצה"ל, הראתה כי יש מתח בין ציפיות המערכות התובעניות (צבאית, משפחתית ודתית), המייצגות את המבנה, ובין תפיסות בנות הזוג את המערכות הללו, כאשר יכולת הפעלנות של בנות הזוג זוהתה כגורם מאזן בין הציפיות לתפיסות. ככל שבנות הזוג משתמשות ביכולת הפעלנות – המתח בין הציפיות לתפיסות המערכות התובעניות קטן.

שאלת המחקר השנייה נגעה לזיהוי מרכיבי הפעלנות של בנות הזוג – האם ובאילו אופנים בנות הזוג במחקר זה פועלות, משפיעות ומשנות את חייהן: זיהיתי מרכיבי הפעלנות של בנות הזוג, וכי כמה מבנות הזוג במחקר אכן פועלות, משפיעות ומשנות את חייהן. מצאתי אופנים משמעותיים שבהם התמודדו בנות הזוג מול ציפיות המערכות התובעניות ומול התפיסות שלהן.

חלק מהמצאים עלו בקנה אחד עם הידע הקיים בספרות המקצועית, כמו ציפיות המערכת הצבאית הנוגעות לתפקידה של בת הזוג. נראה כי המערכת הצבאית מניחה גם כיום כי על החיילים הקרביים להתמסר באופן מלא לצבא, בעוד על בנות הזוג להתמסר באופן מלא למרחב הביתי.

לעומתם היו ממצאים שלא נמצאו להם אזכורים בספרות המקצועית, כדוגמת תמת "הסדרים אפורים". המערכת הצבאית כמערכת של "שחור-לבן", או בעלת "הסדרים אפורים", שבמקרים מסוימים באה לקראת בנות הזוג.

כמו כן, היו ממצאים שסתרו מחקרים קודמים כדוגמת תמת הרבנים. בתמה זו עלה כי בניגוד לספרות מחקרית קודמת הרבנים נותנים את הכוח לבנות הזוג כבעלות השפעה ממשית על המשך שירות החובה של בעליהן, בבחירה בשירות קרבי או בג'וב. תמת הרבנים סתרה את המתח שעלה בסקירת הספרות בין מערכות תובעניות המתנגשות ביניהם, משום שבפועל ממצאי המחקר הראו כי לא כך הדבר – אלא הרבנים דווקא מחזקים את מקומה של המערכת הצבאית.

חידושים במחקר

ממצאי המחקר העלו תמה חדשה שלא נמצא לה אזכור בסקירת הספרות המחקרית: תמת תפיסות הסדרים אפורים. לפיה חלק מבנות זוג תפסו את המערכת הצבאית כמערכת הבנויה מפרטים - מפקדים. במחקר עלה כי המפקדים הפועלים בתוך מרחב המערכת שהם משתייכים אליה, יש בכוחם וביכולתם לעשות התאמה והגשמה של "חוקי" המערכת הצבאית לצורכי פקודיהם. כך נוצרה מערכת בלתי כתובה שקראנו לה במחקר "הסדרים אפורים". אופן פעולה זה אפשר למפקדים להיות גורם

המשלב ומחבר בין המערכת הצבאית ובין המערכת הזוגית, ולמעשה מפיג את המתח בין שתי המערכות.

תמת הרבנים היא תמה נוספת בחידושי המחקר: אין מתח בין המערכת הדתית למערכת הצבאית, וזאת בניגוד למה שהיה ידוע עד כה בספרות המחקרית. תמת ציפיות הרבנים אינה תומכת בהיבט החשש מהתנגשות המערכת הצבאית והדתית. להיפך, נמצא כי הרבנים מחזקים את ידיהן של בנות הזוג לתת תמיכה בשירותו הצבאי של החייל, מתוך קבלת החלטה הנכונה לעם ישראל כי השירות הצבאי הוא מסירות נפש אמיתית.

מחקר זה מחדש שני חידושים נוסף על מה שהובא בספרות המחקרית בהקשר לפעלנות, מעבר לכך שהוא נעשה בקרב אוכלוסייה חדשה שלא נחקרה עד כה. חידוש ראשון הוא כי הפעלנות היא יכולת שעשויה להימצא בארגז הכלים העצמי של כל פרט. חידוש שני הוא כי זוהי יכולת שניתן ללמדה - כפי שנמצא במחקר כי בנות הזוג יכולות לנוע ממשבצת למשבצת באמצעות הכוונה. לעיתים היו אלו ההורים, לעיתים החייל עצמו אשר "עורר" פעלנות בקרב בנות הזוג, וזאת ללא קשר לתכונות אישיות, למזג, ולממדים אישיים נוספים שלהן.

אסטרטגיה שנחשפה במחקר, ומשתתפות המחקר משתמשות בה, היא השימוש במדיות השונות כמקום לפורקן רגשי. פעילות במדיה החברתית על ידי בנות הזוג שיקפה את חוויותיהן, ובאמצעותה הן חלקו את מחשבותיהן ורגשותיהן. בפלטפורמה זו הן היו יכולות לבטא תסכול, ביקורת ורגשות שונים העולים ממצאות חייהן, וכך נחשפנו במחקר לקשיים אותן העלו. היה נראה כי אסטרטגיה זו נועדה כאמצעי נוסף מעבר לשיתוף בקשייהן - היא שימשה עבורן גם כאמצעי לעזור לבנות זוג אחרות הנמצאות במצבן, כלומר ביטוי נוסף לפעלנות.

עקב תוצאות המחקר מומלץ לערוך מחקר המשך שיבחן בפרספקטיבה של חמש שנים קדימה את השינויים בתפיסות ובפעלנות בנות הזוג של חיילי הקבע, והשפעתם על המציאות הזוגית, המשפחתית והצבאית לאורך זמן. למחקר זה תרומה תיאורטית ויישומית בתחום שלא קיבל התייחסות בספרות על אף חשיבותו. ממצאי מחקר זה עשויים לאפשר את הרחבת הידע, ההבנה וההכרה במציאותן והשפעתן של בנות הזוג הנשואות לחיילים דתיים קרביים בשירות חובה.

מחקר זה מחדש בשל היותו הראשון הבוחן את האינטראקציה בין שלוש המערכות התובעניות: המערכת הצבאית, המערכת המשפחתית והמערכת הדתית. מחקרי עבר חקרו את המערכות הללו כל אחת בנפרד, או בדקו את האינטראקציה בין שתיים מהן בלבד. מחקר המשלב את שלוש המערכות התובעניות הללו, הבוחן את המתח ביניהן ואת מקום הפעלנות ביחס למתח זה, כל זאת בתוך ההקשר של בנות זוג הנשואות לחיילים דתיים קרביים בשירות חובה - הוא היבט חדש בשדה המחקרי.

המחקר הנוכחי נותן קול לאוכלוסייה שחוויותיה לא מיוצגות בספרות המחקרית הקיימת, על כן תרומתו הייחודית הנוספת היא פתיחת צוהר אל מציאות חדשה בישראל - אוכלוסיית בנות זוג הנשואות לחיילים קרביים דתיים בשירות חובה.

חשיבות המחקר ניכרת גם בהקשר העולמי של הרחבת הידע הקיים בהתייחס לספרות המחקרית, שבה לא נחקרו דיים השלכות השירות הצבאי על אלה שחייהם קשורים לאנשי צבא, ומפתיע עד כמה מעט אנו יודעים על חוויות חייהן של בנות הזוג. נראה כי מחקרים הממפים את האחריות על הבית, על המשפחה ועל העבודה עימן מתמודדות נשות צבא בעולם מוגבלים.

גם בהקשר הישראלי מקומו של המחקר אודות רעיות אנשי שירות החובה נפקד מהספרות הסוציולוגית הישראלית. מחקר זה מעלה את החשיבות של קידום מושג הפעלנות והעלאת המודעות ליתרונותיה של הפעלנות לבנות הזוג, ככלי היכול לשמשן לשיפור איכות חייהן הזוגית והמשפחתית.